

JOSEF V. SLÁDEK.

Napsal ARNE NOVÁK.

V květnu roku 1868 vydalo pražské studentstvo na počest položení základního kamene Nár. divadla almanach „Ruch“, jímž se po generaci Nerudově přihlásilo nové pokolení básnické. Mladí spisovatelé, mezi kterými nad ostatní záhy vynikli Svatopluk Čech, Jaroslav Goll, Ladislav Quis a Josef V. Sládek, zpovídali se tu prudkými, ba bouřlivými verši z temné nespokojenosti nad českým životem: junácká srdce, prahnoucí ušlechtilé po statečném činu a občanské svobodě, nacházela kolem sebe v domově politicky spoutaném lhostejnou mdlou a otrocké smyšlení; v kruté výčitce srovnávali směli „buřňáci“ zatuchlý vzduch resignovaných Čech s volnými poměry západní Evropy, které se nedočkavě zmocňovali studiem a touhou; jako písničkáři a publicisté chtěli burcovati duchy, aby se probudili k čestnějšímu vědomí lidskému, slovanskému, českému.

Jakkoliv slohově se tito mladší spisovatelé v lyrice meditační i důvěrné i ve výpravném verši mnohem naučili od umění předchozí školy Májové, od níž se jejich básně lišily jen značnější měrou řečnického důrazu a malebné zdobnosti, přece byl podstatný rozdíl ihned zřejmý. Noví příchozí z „Ruchu“ zdůrazňovali daleko rozhodněji vědomí české a slovanské; vzněcovali se moc-

něji současnými poměry politickými, při čemž se obraceli stejně odmítavě proti Vídni jako proti Římu; s živým smyslem pro potřeby přítomnosti uměli spojovati lásku k národním dějinám, o něž Nerudovci valně nedbali; o duchovní spojení se svobodnou a vzdělanou Evropou západní usilovali přímo, nikoliv již prostřednictvím Německa, kde jejich předchůdcové skoro výhradně hledali své učitele a vzory.

Vlastní duší a redaktorem „Ruchu“ byl třiadvacetiletý filosof Josef V. Sládek, a celá životní i básnická dráha jeho zůstala věrna směru, který si byl za svou generaci vytkl v programním sborníku své mladosti. Touha po svobodě vedla jej do ciziny a to daleko za oceán, do Ameriky, domova to občanského uvědomění; tam poznal mohutnou a zdravou vzdělanost i poesii anglosaskou, kterou se jal horlivě udomácňovati v Čechách. Tímto úsilím o zesvětovění a odněmečtění českého ducha a zvláště básnictví přidružil se k umělcům, kteří si, vystoupivše o něco později, vytkli za hlavní cíl literární světoobčanství v duchu západnickém, zvláště k Jaroslavu Vrchlickému a Juliu Zeyerovi, s nimiž tvoří významnou trojici „Lumírovců“. Ale vynikaje nad ně citlivým smyslem pro přítomnou skutečnost, neztratil nikdy vztahu k národnímu zápasu, nýbrž jako přední lyrik politický zasahoval do něho přímo, nejinak než jiný účastník „Ruchu“ Svatopluk Čech. Nedošel sice jeho obecné oblíby, leč sám jako přímý syn selského rodu a znalec lidového ducha sestoupil hloub ke zdrojům plemenného češství a národního svérázu.

Byl vůbec nadán vzácnou schopností nořiti se až ke kořenům života a to z něho činilo nejryzejšího lyrika českého vedle Jana Nerudy, k němuž se právem vždy hlásil jako žák a následovník. Sládkova píseň i дума tryskají z nejhlubších vrstev citových, leč pouze tehdy, když osud podroboval jeho bohaté a přísné lidství těž-

kým zkouškám: o lásce a rozluce, o chorobě a smrti, o práci a utrpení, o Bohu a věčnosti nedovedl před Sládkem a po něm promluvit žádný náš básník jazykem úsečnějším a spořejším, zpěvnějším a vzdušnějším, mužnějším a spolu něžnějším. Teprve doba příští docení ve všech těchto směrech básnický a lidský význam Josefa V. Sládka, lyrika to zralých srdcí. Snad právě proto není dosud dostatečně chápán, že jsme ho ještě nedorostli.

Domovem Sládkovým * jest kraj Jungmannův, staré Berounsko, lesnatá končina krásného Podbrdí, země sedláků a horníků. Jehličnaté chlupy uzavírají kol do kola obzor, a tmavé neřivoké lesy stíní obilní lány s lučinami a pastvisky, pole se lnem a vesnické zahrádky; nade vším klene se modrosivá, klidná dálka nekonečné oblohy, prosycená mírným dechem božím. Sládkova rodina, přesazená z Hořovicka do městečka Zbiroha, byla odpolo rolnická a odpolo řemeslnická; Kymličkové se strany matčiny slynuli jako selská šlechta, hrdá na svou půdu a svou práci. Svěho otce, zedníka a políra Petra, zobrazil básník jako neunavného dělníka a poctivého muže, jemuž životní opravdovost a náboženské cítění nepřekázely v jadrném humoru. Syn, který tyto rysy podědil, přijal z otcovy krve i nadání básnické, jež bystrého a uvědomělého Petra Sládka provázelo až do šedin kmetských. Ale citová něha, tklivá oddanost do vůle boží, světlá radostnost, kladoucí se paprskem úsměvu na lány života, byly věnem mateřským; Antonie Sládková, která se téměř v dětském věku stala ženou a záhy matkou, pozdravuje ještě z cyklu elegií, položeného vděčnou rukou synovou v knize „V zimním slunci“ na zbirožský hrob, zvláštní dívčí něhou a rosnou čistotou nevyhasnuvší mezi vráskami pod sněhem vlasu.

Jako prvorozený syn narodil se Josef Sládek ve Zbiroze dne 25. října 1845; byl o jedenáct let mladší

svého básnického učitele Jana Nerudy, jen o půl roku starší než Svatopluk Čech. V dětství, ztráveném uprostřed lesní přírody brdské, pohroužil se hluboko do lidových tradic svých rázovitých krajanů, zvláště do jejich písňového pokladu; čerpal později z něho vydatně. Starodávný venkovský kantor a obětavý kněz vlastenec stáli u počátků jeho vzdělání v rodném městečku; roku 1857 započal v Praze studia gymnasijní jako chudičský student bez valných prostředků, ale i bez přízně u pedantických učitelů. Duch často churavějícího hochy se rozvil teprve, když z nevlídného učiliště piaristického přešel do sexty na gymnasium akademické; způsobil to zvláště styk se spolužáky, sdruženými ve vlastenecké a básnické kroužky; povahově zmužněl a sesílil jmenovitě přátelstvím k Jaromíru Čelakovskému a hraběti Václavu Kounicovi. Hlavně syn české jemnoduché šlechtičny ze starodávného rodu okouzil plachého a nesamostatného venkovana; z domova si přinášel rozsáhlé vzdělání jazykové, uhlazené způsoby a velkou lásku k básnictví, sám pak byl rozhodným demokratem, prudkým svobodomyšlníkem a především jinochem zlatého srdce. Na jeho popud jal se Sládek studovati západní jazyky a překládati z jejich literatur; odložil, přes nespokojenost rodičů, úmysl, vstoupiti na kněžství a oddal se r. 1865 přírodním vědám, ačkoliv hrozil se představy „carského“ profesora a toužil po dráze svobodomyšlného novináře.

Od r. 1866, kdy se přihlásil lyrickými prvotinami v „Lumíru“, „Světozoru“ a „Květech“, cítil se především básníkem, a jeho sebevědomí vzrostlo, když mohl do almanachu mládeže zařaditi vlastních jedenácte básní, dílem vlastenecky kontemplativních, dílem milostných, namnoze ve slohu prostonárodních popěvků; mimo to zabýval se překládáním z Byrona. Hluboce prožity byly motivy, které nejsilněji se ozývaly z básní „Ruchu“: nespokojenost s českým životem, touha po volnějším a

obsažnějším bytí, chorobný spleen svádějící ducha k bezzákladnému tékání, marně se rozpínající prahnutí po rozhodném činu. V krásné důslednosti nacházel východisko jediné v tom, vytrhne-li se na čas z tísnivých poměrů a odhodlal se obětovati svému rozhodnutí i milostné štěstí s půvabnou jihočeskou dívčinou; záměr zdokonaliti se prakticky v moderních jazycích obracel jeho zraky k Americe, na niž jako na vlast svobodomyšlného pokroku a zdravého občanství neunavně upozorňoval staropražský hlasatel amerikanismu Vojta Náprstek. I uvítal J. V. Sládek s radostí výzvu zámožného krajanu, aby se vypravil do jeho domu v Chicagu a v červnu r. 1868 opustil vlast, která se zjitřené jeho obraznosti zjevovala „s tváří bledou, s řetězem kol šíje, na trůnu sedíc v rumu skáceném, laur strhaný na čele vznešeném.“

O sobě cítil, že podstupuje pout za svobodu. Předehrou byla odbočka z Brém do Švýcar, kam jej kromě Husovy mohyly vábily vzpomínky na boje za republikánskou volnost a pohled na vytoužený útvar státní. Mínil, že také širý oceán, na jehož vlny vstoupil v červenci, zahučí k němu velkou hymnou svobody, ale záhy poučil se o jiném. Mořská lyrika Sládkova, doznívající ještě desetiletí, má v našem básnickém vývoji památné místo. Uvádějíce moře do české poesie, přispěli v sedmdesátých letech Hálek a Čech, Sládek a Vrchlický podstatně k tomu, že v našem veršovníctví zadíval světový vzduch, jakoby osvobozením z dotavadní uzavřenosti vnitrozemské. Kdežto však u ostatních marinistů českých vlní se moře podle evropských břehů, jest Sládek básníkem širých plání atlantických, šerících se v noci a v mlhách; pláně ty však neslouží mu za pouhou kulisu, nýbrž šumí jeho vlastním životem citovým: steskem po domově, neklidem záhadné rozervanosti, hrůzou chandry... a v rozperlených hloubkách jiskří se zapadlé hvězdy, které vyorává loď osamělého poutníka.

V Americe neměl J. V. Sládek stání: z Chicaga hnalo jej vnitřní puzení k svobodnému jezeru Michiganskému a odtud k „Otcí vod“ Mississippi; ve Wisconsinu byl učitelem a farmářem, v Texasu chrámovým i školským pomocníkem polské osady, v St. Louisu českým novinářem; lovil zvěř, sbíral přírodniny, pracoval jako dělník, prožil dobrodružné přepadení od domorodců v pusté krajině. Ze zámoří v létě 1870 přinášel si do domova velmi mnoho: kromě znalostí angličtiny, franštiny, španělštiny a polštiny pronikavý názor o trojí národnosti Spojených států, Angličanech, Češích a vymírajících Indiánech, rozhled po podstatě amerikanismu, věcný základ pro svobodomyšlnou demokratičnost a konečně jistotu, že všemi kořeny přece jen tkví v domově.

I slovesná kořist výpravy Sládkovy byla značná. Kromě veršovaných povídek a meditační lyriky s krajinářským pozadím dvou prvních sbírek básnických, obsahují americké zkušenosti a dojmy četné stati, napsané dílem i přednesené po návratu do Čech, avšak knižně vydané teprve po básníkově smrti. Jsou celkem dvojího druhu: feuilletonistické obrázky a revuální studie. V „Amerických obrázcích“, psaných lehounkým perem žáka Nerudova a posvěcených volným humorem zralého muže, jemuž vzpomínka ozlacuje dobrodružným rozmarem i trapné zážitky, podává si ruku básnický krajinář s bystře pozorujícím národopiscem a bezstarostný dobrodruh s laskavým lidumilem; kde jemný štetec zachycuje barevné, světelné a vzdušné nálady jezera Michiganského, kde дума pravého demokrata se sklání nad pustnoucím hřbitovem vyhubených domorodců, dosahují besídky výše opravdového umění.

Na rozdíl od těchto črt, načerpaných výhradně z bezprostředních dojmů, zakládají se rozsáhlejší stati na studiu literatury, snaží se vydatně informovati a konati reformně publicistické poslání; zvláště dvě z nich „Ů-

stava Spojených obcí severoamerických“ a „První století severoamerické republiky“ mají kulturně dějinný význam v tom, že poprvé soustavněji po česku seznamují s poměry v Unii. Sládek všiml si tu také krásného písemnictví amerického u nás dotud neznámého, jemuž záhy nabídl služby jako překladatel; byl to důležitý vývojový krok, jenž odváděl českou pozornost od povšechné retoriky honosného odbojníka Byrona k čistším zdrojům básnictví anglosaského. Nejprve k nám Sládek uvedl Longfellowa, jenž sice v lyrice nedospěl právě americké rázovitosti, ale jehož indiánské epos o Hiawathovi vyprávělo o junáckém mládí rudých dětí přírody; pak překvapil jadrným humorem a zdravým realismem „Kalifornských povídek“ od Bret Harta, které neokouzly pouhou náhodou samého Nerudu.

Když se americký bouřlivák snesl zase k nivám domova, cítil, že doba jeho bohatýrské mladosti dohřela. Hledal haluz, kde by vystavěl hnízdo, udomácňoval se v českých poměrech, odhodlal se konati občansky užitečné poslání.

Na čas vstoupil jako novinář do „Národních listů“, o jejichž svobodomyšlný demokratism se vždy sdílel a kde důvěrně přilnul k Janu Nerudovi: těžkopádnému, poněkud kolísavému venkovanu stala se vůdcem pevná osobnost, sršící duchem a vtípem, ale obětující všechny tyto bohaté dary národní službě; Neruda sám přijal Sládka za žáka a bděl s láskyplnou přísností nad jeho básnickým vývojem. Publicistiku zaměnil Sládek záhy za učitelství angličtiny, které provozoval nejen prakticky, ale i literárně, a tak r. 1872 dosáhl pevného postavení jako profesor angličtiny na Československé obchodní akademii v Praze, kdež vytrval skoro třicet roků. I mohl pomýšleti na sňatek s dávnou svou milenkou Emilií Nedvídkovou, s níž se i po návratu do vlasti jen zřídka vídával; něžnou naivku z úctyhodné rodiny maloměstské

znal pouze povrchně, když ji dne 15. září 1873 vedl od oltáře v Počátkách. Ale Emilie neměla do básnickova tvoření zasáhnouti inspiračně ani jako šťastná nevěsta, ani jako klidně spokojená mladá žena, nýbrž pouze jako ztracená, v prvním rozpuku zmařená bytost. Již dne 19. srpna 1874 při porodu mrtvého dítěte zemřela mladistvá paní — a vlastně teprve v této tragické chvíli se narodila pro poesii svého muže, zajikajícího se zprvu v mukách zoufalství.

Zachmuřeného erotika nerudovského, do jehož stříbrných strun nejčistší melodie občas udeřila divoká vášnivost temného zbarvení, vystřídal záhy elegik lásky. Bytost milencina žila v jeho nitru dále netoliko se světlým kouzlem nevyčerpané něhy, ale i s výčitkou nedořešených rozporů, měnila se, duchovněla, pozbývala pozemských obrysů, svítila z mlžné dálky vidmem věčna a tak se bezděky odcizovala světu nezapomínajícího milence, jenž nadán věrností k domovu, k moři, k přátelům, k rodině, oslovoval ji ještě po třiceti létech. Ať se po ní vzpínala touha v prudkých rytmech symfonického členění, ať posílal za ní tichý pozdrav v průzračných slokách s prostotou lidové písně, vždy byla tato záhrobní lyrika křtěna horkými vodami tryskajícími z hloubek citu, ale zároveň se ozývala tu Sládka také meditace, vzlétající stále do vyšších a kladnějších vrstev myšlenky. Tu od černé fatality, spatřující v životě jen kruté marnou hru, povznáší se resignací a láskou ke všem trpícím až na práh polokřesťanského, polostoického spiritualismu, jenž se nebojí smrti a dohaduje se svého Boha, zprvu vznešeně lhostejného k lidskému hoři, později osobnějšího a vyžadujícího si spolupráce člověkovy nejen na osnově světa, ale i na evolučním růstu božskosti. Tuto dráhu od pochybností a zoufalství k víře ve smysl života, od výčitky k mírnému úsměvu v slzách, urazil Sládek mezi svými prvními tře-

mi knihami veršů; z nich „Básně“ vyšly roku 1875, „Jiskry na moři“ r. 1880, „Světlou stopou“ r. 1881. Nejsou to výlučně svazky lyriky důvěrné a kontemplační: přešla sem i krajinářská kořist z Ameriky, vlastenecká a svobodomyslná poesie časová a pak vzácné kusy úsporné a reliefní epiky, mezi níž jmenovitě básnické povídky v slohu anglických mistrů věku Viktoriina, ale prosycené českostí ducha i výrazu znamenaly statečný výboj na dráze zahájené Nerudou a vedoucí stranou od zastaralého byronismu.

První sbírka byla připsána památce Emiliině, v druhé svítila vlídným leskem již tvář jiné ženy. Od r. 1879 byla Marie Veselá, s kterou se básník setkal jako s dívkou želící ztracené lásky, jeho ženou; dala mu nejen trvalou pohodu šťastného života, ale i dcerušku a později v dlouhých letech tělesného utrpení péči skoro andělskou; nezhrala, zůstávala-li mrtvá Emilie vlastní inspirací jeho lyriky zásvětné, vždyť sama jej spojovala s kvetoucí zemí, oblitou sluncem a rostící květy i plody. Za pozeňhaného léta básníkova mezi roky 1880--1887 vznikly Sládkovy knihy „Na prahu ráje“, „Ze života“, „Sluncem a stínem“, v nichž dozrání jeho poesie bylo mnohonásobně patrné: formálně nabyl ráz plnosti a jazykové správnosti a neopouštěje pregnance nerudovské, osvojil si jednak arabeskovou zdobnost jednak hudebnost verše Jar. Vrchlického; písniím přibýlo jasné prostoty a epickým číslům plastického života; látková oblast se rozšířila od selských motivů českých až k legendám soustředujícím moudrost východu i západu do gnomických závěrů. Byla to zlatá doba české poesie, kdy rostly vedle děl Čechových, Zeyerových a Vrchlického tyto knihy Sládkovy. Uprostřed vladařů české poesie, kteří kralovali v těžce krumplovaném purpuru divadelně přehozeném, byl Sládek selským knížetem vznešené prostoty, jenž opíraje se o svou radlici, zpíval o závod

se skrívány, vzlétajícími z teplých hrud rodné země. V knize „Na prahu ráje“, pak i ve sbírce „Sluncem a stínem“ ozývají se dětské motivy, vyvážené jednak z vlastních vzpomínek, jednak ze zaměstnávání se drobnou dcerkou Helenkou; mimoděk soutěžil tím básník s Adolfem Heydukem a s Jaroslavem Vrchlickým, kteří v této době opěvovali své dívenky, onen ve zdrobňující něze zdětinštělého srdce, tento s motýlím uměním rozmarné hry. Od básnických obrázků o dětech postoupil pak k písním a říkadlům pro děti, vzdělávaje s uměleckým rozmyslem lán úhořící od horlivého působení K. Vinařického a Fr. Douchy. V celku vyšly v letech 1887—1894 tři svazečky dětské poesie Sládkovy „Zlatý máj“, „Skrívánci písně“ a „Zvony a zvonky“. Čím dále tím vmýšlel se bezpečněji do dětského názoru; na kvetoucím přírodním pozadí rýsoval genrové obrázky zvířecí a rozmarné výjevy dětské a od her šibalství i rodinných dějů české drobotiny postoupil až k vlasteneckým vztahům a náboženskému životu svých mladistvých čtenářů a zpěvácká. Do těchto zpěvných veršů s hojnými lidovými názvuky vkládal právě to, čeho se dotrpěl a domiloval: vystoupiv ze subjektivních rozporů svého nitra, stal se co nejdělnějším a nejpředmětnějším a zahrnul, dítě mezi dětmi, smíšek mezi smíšky, drobné své oecenstvo perlivým a jasným humorem, který jest důkazem dokonalého zdraví.

Sládkův cyklus znělek „Na prahu ráje“ věnován byl Jaroslavu Vrchlickému a Juliu Zeyerovi, dvěma věrným soudruhům, jejichž literární souhlas i lidské přátelství náležely k podstatným složkám Sládkova životního štěstí za mužných let. Sládek, schopný družné věrnosti všemu na vzdory, miloval oba náčelníky básnického kosmopolitismu českého stejnou láskou a to i pak, když se hrdý a uzavřený snilek Zeyer navždy rozešel s pohyblivým a přístupným impresionistou Vrchlickým; od obou při-

jímal mnoho i básnicky, zvláště v ohledu formálním, ale naopak oba obdarovával svou jadrnou a reálnou českošti. Podobá se, že vnitřně mu stál Zeyer blíže: oba byli hluboké povahy, drsné a upiáté proti světu a lidem, oba náboženští spiritualisté, oba při světové kultuře vyznavači až mystické lásky k otčině, oba konečně vytrvalí hovořitelé se smrtí a věčností. Lidský vztah této trojice mocně zasáhl do slovesné kultury české, když se kolem Sládka, Zeyera a Vrchlického seskupila t. zv. škola lumírovská, nazvaná tak po jejich časopise „Lumíru“, jež z ruky Nerudovy r. 1873 Sládek přejal s několika soudruhy, r. 1877 pak na vlastní pěst; kritické boje, které kolem r. 1880 svedli Lumírovci s konservativními zástupci t. zv. skupiny národní, semkly básnické přátele v tuhou jednotu. Zaostrující světoobčanské zásady Nerudova a Hálkova mládí v duchu novoromantiky francouzské, ano i hesla „umění pro umění“, stavěli v popředí volnost umělcovy osobnosti, právo básníkovo na úplnou svobodu látek i forem bez ohledu na zájmy a potřeby přítomnosti a národní skutečnosti; příkře odmítali nejen jednostrannou závislost na Německu, ale i přílišné zdůrazňování slovanských složek v kultuře i slovesnosti. Odpůrcům svým, kteří sice správně postřehli, že pro intensivnost zanedbávají prožité prohloubení, sluli nenárodními, západnickými kosmopolity; sami však si byli vědomi, že vykonávají významné poslání národně kulturní, seznamující vytrvale české čtenářstvo netoliko s cizími látkami a formami, ale především s mistrovskými díly západních literatur.

Sládkovi, kromě redakce „Lumíra“, již zastával až do r. 1898, připadla podstatná část úkolu překladatelského; v tom soupeřil s Jar. Vrchlickým, kterého občas předčil přesnou péčí, jadrnou vystižitostí a osobitým prožitím; kdežto si Jar. Vrchlický učinil předním úkolem přiblížení nám poesii národů románských, věnoval se

J. V. Sládek po výtce básnictví anglickému. Svrchovaným mistrem básnického tlumočnictví se ukázal při svých milovaných básnicích anglických, ať to byl pololidový skotský klasik prosté písničky R. Burns, nebo temný baladista, sugestivně podmanivý romantik S. Coleridge; nezůstával však při poesii anglosaské, jak kromě jedinečně dokonalé lyrické antologie „Z cizích luhů“ dokazují i rozsáhlé epické kusy z Poláka Mickiewicze a Švéda Tegnéra. R. 1894 přistoupil k svému tlumočnickému dílu nejdůležitějšímu: komédie „Zkročení zlé ženy“ zahajuje jeho překlady dramát Shakespearových, kterých zčeštil nejméně než třicet dva; nedlouho před dovršením úkolu — nad druhým dílem „Jindřicha VI.“ — stihla jej smrt, jako již dříve vyrážela choroba pero z ruky tlumočnicku, jenž bezesné noci trávil nad textem Stratfordanovým a nad odborným slovníkem. Celý podnik, který Sládek původně mínil provést s literárními druhy, ale pak vzal na svá vlastní ramena, byl soutěží s předchůdci z padesátých a šedesátých let, jímž děkujeme za prvního Shakespeara po česku. Tehdy úchvatný herec J. J. Kolar, jemnoduchý tlumočnický světové poesie Fr. Doucha, horlivý všeuměl Jakub Malý a několik jiných složili se na obtížné dílo překladatelské. Sládek v soutěži zvítězil: i když nepostihl všude dramatického spádu a úsečnosti velkého tragického kouzelníka, vyrovnal se čestně s jeho královským vzletem, rosným lyrismem lásky a něhy, duchaplností konverzací a obhroublým humorem lidovým, zvláště pak vytěžil vydatně z pokroků české mluvy básnické dosažených v lumírovském období — právě v Sládkových překladech, inscenován šťastnou rukou Kvapilovou namnoze v podání Vojanově na Národním divadle působil Shakespeare nejsilněji na rozvoj českého dramatu i divadla. Pro nejednoho odpůrce Sládkova literárního světobčanství bylo překvapením, když r. 1889 se přihlásil

dvojdílným sešitkem tak rázovitě českým, na jaký zvykla veřejnost leda od Jana Nerudy. Byly to „Selské písně“ a „České znělky“, jejichž kořeny daly se sledovat již v starších Sládkových knihách, ale které ukazovaly k novým možnostem jeho básnického umění. Hrdý syn rolnického rodu, věrný milovník orné půdy, horlivý vyznavač selských práv přihlásil se rozhodně již ve sbírce „Sluncem a stínem“, nyní však a později v „Nových selských písních“ vyložil slohem lyrické až prostonárodní písně celý svůj program: sebevědomý sedlák, ještě pamětlivý dávného panského útisku, stojí dnes pevně na své půdě, jež jest základnou národního života; kypří a obnovuje ji svou prací krásnou ve vznešené prostotě; staví na ni svůj dům plný klidného rodinného štěstí a svěřený vůli Páně; nepopustí ani na píď ze svých práv, ale sklání se oddaně před moudrostí boží, která i jej samého považuje za sémě, určené k věčné sklízni. Zvláštní místo v selské lyrice Sládkově má cyklus „Písní smutečních“, v němž básník doplnkem ke svým ohlasům rozmarných popěveků vytvořil ozvuk náboženské písně českého lidu a vztah venkovanův k orné hroudě i k povolání posvětil tichou zbožností; jenom Mikuláš Aleš, umělec Sládkovi v lecčems příbuzný, dovedl podobně vystihnouti tesknou krásu vesnického hřbitova, „zahradý zelené, do níž sázejí ta vzácná semena.“

Tato oslava českého rolníka, shodná v zásadě jak s patriarehálním idylismem Čechovým tak s národní filosofií Holečkovou a předjímající v lecčems zásady pozdějšího hnutí agrárního, má při veškeré ryzí inspiraci lyrické své patrně pozadí politické; bouřlivák z „Ruchu“ reagoval na rozhraní 80. a 90. let prudce na veřejné události a to v duchu svobodomyšlného demokratismu mladočeského a neváhal vstoupiti vedle Sv. Čecha, Ad. Heyduka, El. Krásnohorské mezi tendenční básníky, jejichž patos strhl na konec i Jar. Vrchlického. V „Českých

znělkách“ poután byl ještě poněkud zdobnou formou sonetu, kterou Václav Šolc zasvětil politické dumě a kterou Sládek sám horlivě pěstoval podle vzoru Vrchlického; v „Českých písních“ sáhl však k účinnému útvaru chansonovitému, určenému pro sbor a pochod, jmenovitě sokolský. V politické lyrice Sládkově, spíše málomluvné a úsečné než emfatické, poznáváme Nerudova samostatného žáka: nikoliv k minulosti, nýbrž k přítomné chvíli se obrací hlavní zřetel hrdého karatele, jenž neshledává příčinu národních nezdarů pouze v útisku, nýbrž ve vlastní vině otrockých duší, ale nikdy nepozbývá víry ve zdravý kořen národa — takto pádná a prudká Sládkova tendenční píseň, podstatně rozdílná od současných „Jitřních písní“ Svatopluka Čecha, značí významnou stanici na dráze vedoucí od Máchy až k Macharovi a Bezručovi.

Nepojímal však venkova výhradně pateticky. Nedlouho po „Selských písních“ poslal do světa dvě sporé, těsně spolu souvisící knížečky „Starosvětské písničky“ a „Směsku“, ve kterých, jak praví sám, „snažil se přiblížiti opět české národní písni a tónu Fr. L. Čelakovského. Nejsou to věci dělané“, pokračuje pak, „zazvučely mi v duši jako ohlas toho, co za dob dětství slýchal jsem zpívati v našem starém Berounsku“. Takto v období, kdy národopisný ruch usiluje na českém venkově zachrániti poslední zbytky hynoucího lidového svérázu, vrací se tlumočník Burnsův k umělecké metodě ohlasů: jako lidový zpěvák chce tvořiti z duše a ve slohu zachovalého starosvětského venkova, zachytiti jeho typické postavičky, zmocniti se jeho rytmu a hlavně postihnouti jedinečný dar jeho humoru. Touží zmizeti za tímto svěbytným malosvětém, pohřbíti pod širokým smíchem a očisťujícím pošklebkem své utrpení, prahne jako dříve v dětských motivech vrátiti se do ráje mladosti. A daří se mu to. Jak něžné písně dívčí

lásky, tak vtipné obrázky vesnických figurek a situací z těchto dvou cyklů, neumavně zhudebňovaných, voní a lákají, blaží a rozveselují jako otevřená truhla ba-
biččina; vracíme se k nim, vždy znovu omlazováni.

V posledních patnácti letech života vyhasínal však přece Sládkovi humor, kterým se dotud vysvobozoval ze strašného utrpení míšní a nervové choroby, přihlásivší se poprvé roku 1888. Vzdal se postupně úkolů učitelských a redaktorských, uchýlil se do samoty, hlavně v malé vile zbirožské, kterou střídával s lázeňskými pobyty v Chudobě a v Poděbradech; síly, vyvzdorované na nemoci, věnoval skoro výhradně svému Shakespearu. Smrt kosila v řadách nejdražších: roku 1897 ozelel skon matčin, roku 1901 položil na Zeyerovu rakev kytici svých „Písní smutečních“, roku 1908 odešel dvaadvá-
desátiletý otec, doprovoben elegiemi knihy „Lethe“, záhy na to propadl Vrchlický dlouholetému svému umírání. I básnické myšlení Sládkovo, jak je známe ze tří závěrečných soustředných knih „V zinním slunci“ (1897), „Za soumraku“ (1907) a „Lethe a jiné básně“ (1909), zasvěceno bylo hlavně záhrobí a meditacím o Bohu, jenž stává se osobnějším a křesťanštějším, pozbýval postupně své lhostejné přísnosti. J. V. Sládek, který v svobodomyšlném rozhorlení mladosti rád zabouřil proti církevnímu učení a jeho strážcům, přibližoval se postupně názoru křesťanskému a na rozdíl od panteisty Vrchlického vyznával i opěvoval, podobně jako mystik Zeyer, osobního Boha. Básník-myslitel cítil, jak se sám blíží vodám podsvětním, ale též, jak blednou obrysy těch, s nimiž se tam doufal setkat; čím horlivěji pil sám ze zdrojů vzpomínek, tím mu bylo jasnější, že jejich nejdražší předmětové sdávno se opojili vlahou z proudů zapomnění. Ačkoliv se nyní zabýval hlavně minulostí a třebaže jej mladší pokolení již za literárních bojů na počátku 90. let bylo zavrhlo

omylem jako básnického konservativce, přece neztrácel zájmu na rozvoji událostí a na přerodu světa. Básník selského sebevědomí, jenž již r. 1887 v knižní aktovce „Práce“ se zamyslel nad dělnickou otázkou, uvítal dělníka netoliko v zápasu o chléb, ale i o politické právo; starý liberál odhadl v ruské první revoluci šíření se nového řádu dějinného; křesťanský myslitel, přibližující se stále více zjevenému náboženství, neváhal prohloubiti své bohosloví prvky z věd pozitivních — nová míza hnala kmenem všude zvráštěným a dávno zbaveným nejlepších haluzí, zatím co samy kořeny v sypké půdě odumíraly.

Za letního dne, uprostřed sokolských slavností pražských, 28. června 1912, dokonala v tichém domku rodného Zbiroha neunavná nemoc své hlodavé dílo. Básníku nedostalo se travnatého hrobu s pomněnkou a slzičkou, s kručinkou a vřesem i s návštěvami perleťových motýlů, jak si výslovně přál, leč v kamenném vězení vyšehradském stojí jeho rakev mezi schránkami obou jeho druhů v životě i v poesii, Julia Zeyera a Jaroslava Vrchlického.

„DUCH A SVĚT“

SBÍRKA POPULÁRNĚ POUČNÉ ČETBY.

POŘÁDÁ JAN EMLER.

1. Dr. K. Hoch, **Noviny.**
2. Dr. V. J. Hauner, **Válka.**
3. Univ. prof. dr. J. Matiegka, **Duše a tělo.** (Illustr.)
4. Dr. O. Ševčík, **Kartely.**
5. Dr. F. X. Harlas, **Jaroslav Čermák.** (31 obr.)
6. Prof. dr. A. Brožek, **Zušlechtění lidstva.**
7. Dr. H. Opočenský, **Protireformace v Čechách.**
8. Dr. R. Rolíček, **Život venkova.**
9. Doc. dr. B. Ježek, **Drahokamy.** (Se 6 obr. příl.)
10. Ing. K. F. Čáska, **Využití tepla.**
11. Ph. dr. A. Matějček, **Umění 19. století.**
12. Doc. dr. V. Dvorský, **Přímoř. země říše Rak.-uh.**
13. Univ. prof. dr. J. V. Šimák, **Hus a doba před ním.**
14. Ing. St. Špaček, **Péče o invalidy a jich pracovní výchova.**
15. R. Tyršová, **Lidový kroj v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.**
16. Dr. V. Nedoma, **Ochranná péče o mládež v cizině i u nás.**
17. Prof. dr. J. A. Theurer, **Ochrana budov proti blesku.**
18. Doc. dr. A. Novák, **Kritika literární.** Metody a směry.
19. " " " " **Zásady a praxe.**
20. Prof. techn. dr. K. Engliš, **Sociální politika.**
21. Prof. dr. Edv. Babák, **Výživa rostlinami.**
22. Insp. L. Weigner, **Lidové a národní umění**
23. Univ. prof. dr. Č. Zíbrt, **Kouzelný proutek.**
24. Univ. prof. dr. O. Fischer, **Otázky literární psychologie.**
25. Dr. J. Sv. Procházka, **Ochranné oblasti přírodní.**
- 26-27. Dr. E. Siblík, **Tanec.**

28. Prof. Z. Kobza, **Potraviny.**
29. Ing. Fr. Štěpánek, **Zázraky moderní lučby.**
- 30.-31. Prof. Ing. Vlad. List, **Elektrisace po válce.**
32. Univ. prof. dr. Edv. Babák, **Život a teplo.**
33. Dr. Jiří Guth, **O jídle a pití jindy a jinde.**
34. Dr. Karel Čapek, **Pragmatismus.**
- 35.-36. Ph. dr. J. Šafránek, **Elektřina ve službách lékařských.**
37. Dr. K. Amerling, **Jan Ev. Purkyně, badatel a refor.**
38. Prof. techn. C. ryt. Purkyně, **Moře, kořálka zemí.**
39. Fr. Frýdecký, **Mladé Slovensko.**
40. Dr. A. Kolář, **Řecká komoedie.**
41. Prof. techn. dr. Karel Kavina, **Houby.**
42. Dr. Ivan Žmavc, **Úvod do sociální energetiky.**
43. Dr. Tom. Trnka, **Proudy v současné filosofii.**
44. Ing. B. Mannsfeld, **Bohatství z ovoce.**
45. V. K. Blahník, **Umění divadelní.**
46. Dr. Jiří Guth, **O hostinách a hodokvasech.**
47. JUDr. B. Linhart, **Smlouva o mír s Německem a náš stát.**
48. Dr. B. Čejka, **Jedovatí obratlovci, jejich jedy a ochrana proti nim.**
49. Univ. prof. MUDr. J. Brdtk, **Zdravé dítě.**
50. Univ. prof. dr. J. Šimák, **Od Kostnice po Lipany.**
51. MUDr. K. Kettner, **O otázce pudu pohlavního.**
52. M. B. Šarecká, **Salony.**
53. Univ. prof. dr. Fr. Procházka, **Sociální pojišťování.**
54. Dr. Jan S. Procházka, **Uhlí a jeho hospodářský význam.**
55. Dr. Jan V. Novák: **Amos Komenský, pracovník o budoucí dobro člověčenstva.**

Ve vydávání se pokračuje.

Koupiti lze v každém knihkupectví.

NAKLADATEL F. TOPIČ, KNIHKUPEC

V PRAZE, Národní tř. 11.

VE SBÍRCE
ŽIVOTOPISNÝCH MONOGRAFIÍ

ČESKÉ HLAVY

POŘADÁ JAN EMLER

DOSUD VYŠLO:

- Jan Herben: 1. T. G. MASARYK.
Karel Domorázek: 2. MIROSLAV TYRŠ.
Dr. J. V. Novák: 3. JAN AMOS KOMENSKÝ.
Fr. Tábořský: 4. HVIEZDOSLAV.
Dr. H. Traub: 5. KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ.
Dr. J. Reichmann: 6. EDUARD BENEŠ.
Dr. R. Procházka: 7. KAREL KRAMÁŘ.
Dr. K. Herain: 8. JOSEF MÁNES.
Dr. J. Sv. Procházka: 9. JAN SVATOPLUK PRESL.
Ferdinand Strejček: 10. ADOLF HEYDUK.
Jar. B. Zyka: 11. JINDŘICH FÜGNER.
Ant. Rambousek: 12. MISTR JAN HUS.
Dr. V. Martínek 13. J. S. MACHAR.
Dr. Arne Novák 14. JOSEF V. SLÁDEK.

Každý svazek Kč 1'— Koupiti lze v každém
knihupectví.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
V PRAZE I., NÁRODNÍ TŘÍDA 11.